

1. של"ה שער האותיות אות הק"ף - קדושת האכילה (א) [1555-1630]
אבל כבר אמרתי, שכבר נתפשט בתפוצת ישראל שבחוצה לארץ, במלכות פולניא, ופיהם, ומעהרין, ואשכנז, לפסוק כהגאון מהרמ"א ז"ל,
2. שו"ת כנסת יחזקאל סימן סג [1668-1749]
אך במדינות לפולין חס ושלום לשנות דברי פה קדוש רמ"א אשר קבלנו על עצמנו כל יושבי ארץ ותבל ומלאוה בפולין לקיים הוראותיו כתורת משה והעובר... וראוי לנזיפה
3. שו"ת נודע ביהודה מהדורא קמא - אבן העזר סימן פו [1713-1793]
העולה מזה שלפי הנראה א"צ לחוש לחומרא זו שהביאה בד"מ. אמנם חלילה לנו להורות כל כך בנקל נגד תורת משה הוא הרב רמ"א היכא שיש להמציא תקנה אחרת.
4. שו"ת נודע ביהודה מהדורא קמא - יורה דעה סימן מז
ונשאר משה אמת ותורתו של רמ"א אמת
5. שו"ת נודע ביהודה מהדורא תניינא - יורה דעה סימן כח
והרב בית יוסף בריש סימן פ"ג הביאו ורמ"א קבעו בהג"ה צריכין אנו לכוף אזנינו ולשמוע דבריהם באימה.
6. מעוז כהנא

נגד דעת רמ"א ז"ל (שם, יורה דעה, סי' צט).
את מובנה הקיצוני ביותר של מחויבות "זהותית", על-אישית ועל-עניינית כזו, מציעה
בפנינו התבטאות כנה שמסר לנו מפיו תלמידו הקרוב, ר' אלעזר פלקלס, בנושא ה"סירכא",
וזה לשונה:¹²

שמעתי ממ"ו [ממורי ורבי] הגאון רבן של כל בני ישראל... הגה ברוב השו"ע דעת המחבר להקל
והרמ"א מן המחמירים, ולענין מיעוץ ומשמוש בסרכא מוחלפת השיטה [הרמ"א מיקל ור' יוסף
קארו מחמיר]. ולואי שחכמי ישראל הסכימו להיפוך [משמע: בכל מקום כר' יוסף קארו, ולא
כרמ"א] כי רבו המכשולים מקולא זו... מה שאינן בכל הקולות שזכר המחבר. אמנם כן קיבלנו
עלינו ועל זרעינו עד עולם במדינת אשכנז ופולין הנמשכים אחר הרמ"א, משה אמת ותורתו
אמת ומינה לא תזוע.¹³

ללמדך: מבחינה עניינית הקולא המנהגית שנקט הרמ"א חמורה כל כך עד שראוי לבטלה,
ואפילו אם כנגד זה יתבטלו כל החומרות האשכנזיות ותיקבע הלכה כשיטת השולחן ערוך!¹⁴

אף על פי כן נשלל מהפוסק מרחב התמרון ושיקול הדעת, והוא אינו רשאי להחמיר. המנהג
האשכנזי המחודש והמיקל (ו) אינו עומד לביקורת, בשל מעמדו הקאנוני של הרמ"א במדינות
"אשכנז ופולין". לדברי הנודע ביהודה תקפה קבלת הרמ"א במדינות אלה "עד עולם".
לעצמת המרכיב המקומי בתפיסת ההלכה האשכנזית נוסף תוכן חדש בראשית העת החדשה,
בשעה שקיבלה מובנים של דווקאיות ושל הכרחיות במאבק מול זרמים סוטים דוגמת שבתאות,
חסידות, ומאוחר יותר גם השכלה. בשפת הקטגוריות המסורתית ובעזרת קישורים נקודתיים,
מפוענחת יכולת התמרון של המחדשים למיניהם כ"ספרדית". כך נמצא הן את החסידים והן את
המסכילים¹⁵ משתמשים במשבצת ה"ספרדית" כמשען של לגיטימיות לשינוי, ואת ה"רמ"א" -
בפי השמרנים - מתעצם כנגדם.¹⁶ ההסתייגות דורשת אפוא הדגשה, ולעתים אף הבניה
מחדשת, של "אשכנזיות" כזוהת הלכתית חסינה יותר. הדגשה כזו נוכל למצוא כבר בכתיבת
הנודע ביהודה, בשעה שהוא דן נגד "הספרדים החדשים" ונוסח התפילה שלהם (חסידי או אחר),
הממיר "אהבה רבה" ב"אהבת עולם", וכך כתב:

7. צל"ח מסכת ברכות דף יא עמוד ב
ולכן נלע"ד נוסח שלנו אשכנזים תורה הוא, ואעפ"כ הספרדים יחזיקו במנהגם ויש להם על מה שיסמוכו, ולעולם לא ישנה אדם ממנהג
אבותיו. אבל מה שחדשים מקרוב באו לשנות במדינות הללו מנהג אבותינו הקדושים, המה לדעתי פוגמים בכבוד רבותינו בעלי התוס'

והרא"ש, ועתידיים ליתן את הדין, ואין כאן אהבה אלא שנאה, ולתאוה יבקש נפרד [משלי י"ח, א'], ועליהם אני קורא ולמשנאי אהבו מות [שם ח', ל"ו], והמשנה ידו על התחתונה.

8. שולחן ערוך יורה דעה הלכות מילה סימן רסה סעיף יא

הגה: ונוהגין להדר אחר מצוה זו, להיות סנדק לתפוס התינוק למוהלו (הגהות מיימוני פרק ג' דמילה). ויפה כח הסנדק מכח המוהל להקדימו לקריאת התורה, דכל סנדק הוי כמקטיר קטורת (מהרי"ל בשם ר"פ = רבינו פרץ), ולכן נוהגין שלא ליתן שני ילדים לבעל ברית אחד, כדאמרינן גבי קטורת: חדשים לקטורת (שם בשם ר"פ).

9. ש"ת נודע ביהודה מהדורא קמא - יורה דעה סימן פו

ומה ששאל איש שנולד לו בן זכר ולא מצא סנדק כרצונו רק זה שכבר היה אצלו סנדק באחד מבניו הקודמים אם מותר לכבדו: הנה אין דעתי נוחה להשיב בדבר שאין לו שורש מן הש"ס ודברי רבינו פרץ שהביא מהרי"ל בריש הלכות מילה הוא רק כעין אסמכתא לתת טעם על מה שנמנעים מלכבד לאחד בשני בניו. ובגוף הדבר שדימה מהרי"ל מצוה זו למקטיר קטורת. אני תמה כי אף שדימה הירכים של הסנדק למזבח אכתי מנ"ל לדמותו למזבח מקטיר קטורת שהוא מזבח הפנימי ויותר מזה היה לו לדמות למזבח החיצון ודם הברית לדם הקרבנות שמקומם על מזבח החיצון והרי בכל הקרבנות לא היה מצריכים כהנים חדשים זולת לפייס השלישי היו אומרים חדשים לקטורת באו והפיסו. ונראה שיצא לו זה מן המדרש הובא בילקוט שמעוני סוף פ' לך בשיעה שמל אברהם ילידי ביתו העמידו גבעות הערלות וזרחה עליהם חמה והתליעו ועלה ריחם לפני הקדוש ברוך הוא כקטורת הסמים וכעולה שהיא כליל לאישים. וע"ז סמכו הר"פ ומהרי"ל לדמות מצוה זו לקטורת. ואעפ"כ אומר אני שאין ללמוד מקטורת לענין שתהא מעשרת ולהקפיד על חדשים כקטורת. שהרי במס' יומא דף כ"ו ע"א מקשה בגמ' אי הכי עולה נמי וכו' א"ל הא שכיח והא לא שכיח. ופירש"י ומסתברא דכי כתיב עושר אדלא שכיח וא"כ אין ללמוד מקטורת דקטורת לא היה בכל העולם רק במקדש פעמים בכל יום אבל מצות ברית מילה יש בכל גבול ישראל בכל יום הרבה מאד. וא"כ מסתמא לא קאי עושר על דבר השכיח הרבה. אמנם אולי בהחשב נגד זה שקטורת לא שייכא אלא בכהנים והמה מתי מספר חלק קטן נגד כלל ישראל ומצות מילה אף שיש הרבה בכל יום אבל גם הזוכים במצות המה הרבה מאוד שכל ישראל ראויים לזה וריבוי כל ישראל נגד הכהנים הוא אפשר כמו ריבוי מצות מילה נגד קטורת. ואולי בזה יש לתרץ למה על הסנדק הקפיד מהר"פ להדר אחר חדשים ועל המוהל לא מצינו שהקפיד ואם רגלי הסנדק הם מזבח הקטורת א"כ המוהל הוא כמקטיר קטורת. ולפמ"ש ניחא דמוהלים לאו כולהו חזיא לכך וצריך אומן ובקי ולא נפישו אומנים יותר מכהנים ומקרי מצות מילה שכיח לגבי אומנים יותר מקטורת לגבי כהנים. אמנם בתוס' ישנים שם ביומא לא פירשו כפירוש רש"י ולפי פירושם גם עולה מעשרת אף ששכיח. ועכ"פ כל הדברים הללו אין להם שורש ועקר בגמ' והכל רק דרך דרש ורמז ולא לעכוב ולא למנהג קבוע. ובכל מדינת פולין אין מדקדקין בזה ובהרבה מקומות הרב הקבוע הוא חיוב לסנדק תמיד וגם פה קהלתנו אין הכל מקפידין בזה.

10. ביאור הגר"א על שולחן ערוך יורה דעה הלכות מילה סימן רסה סעיף יא

[מו] (ליקוט) ולכן נוהגין כו'. דבריו א"ל שחר דא"כ מ"ט מאדם אחד דוקא ואחד לא יעשה ב' פעמים סנדק לעולם ולעולם לא ראינו סנדק שמתעשר אלא המנהג הוא ע"פ צוואת ר"י החסיד סי' מ' ע"ש (ע"כ):